АРХЕОЛОГІЯ БУКОВИНИ:
ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тези доповідей VII міжнародного наукового семінару

м. Чернівці, 22 грудня 2023 року

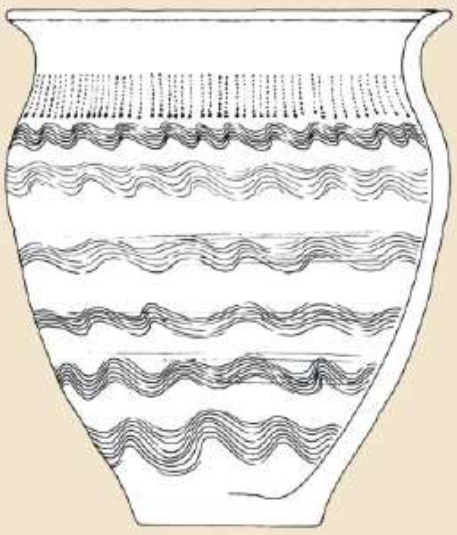

ОРГКОМІТЕТ

О. В. Добржанський, *д.і.н., проф. (голова);* Г. М. Скорейко, *к.і.н., доц. (заступник голови);* О. П. Моця, *д.і.н., проф., чл.-кор. НАН України;* Л. П. Михайлина, *д.і.н., доц., ст.н.с.;* С. В. Пивоваров, *д.і.н., проф.;* Б. Т. Рідуш, *д.г.н., проф.;* М. К. Чучко, *д.і.н., проф.;* І. П. Возний, *д.і.н., проф.;* О. В. Петраускас, *к.і.н., ст.н.с.;* Л. В. Кулаковська, *к.і.н., ст.н.с.;* О. В. Манігда, *к.і.н., н.с.;* Т. М. Ткачук, *к.і.н.;* М. В. Рубанець; О. В. Ротар; О. В. Руснак, *к.і.н.;* В. В. Грига; М. І. Боднарюк; І. А. Прохненко, *к.і.н., доц.;* В. Г. Баюк, *к.і.н.;* В. А. Гуцал, *к.і.н.*; Т. І. Романович; В. В. Михайлюк; В. В. Ємчук; В. А. Калініченко, *к.і.н.;* М. В. Ільків, *к.і.н. (секретар).*

Археологія Буковини: здобутки та перспективи: Тези доповідей VII міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 22 грудня 2023 р.). – Чернівці: Технодрук, 2023. – 210 с.

Тези доповідей наукового семінару присвячені актуальним питанням археології Буковини та сусідніх регіонів. Розглядається проблематика кам'яної доби, епохи палеометалу, раннього заліза, середньовіччя та нового часу, а також історії вивчення, охорони та використання об'єктів археологічної спадщини, музеєфікації старожитностей краю. Результати досліджень представили науковці та краєзнавці з Чернівецької, Івано-Франківської, Тернопільської областей, Києва, Вінниці, Луцька, Львова, Ужгорода, Чернігова, Кам'янця-Подільського (Україна), Будапешта (Угорщина), Варшави (Польща), Сучави (Румунія).

Автори-доповідачі несуть відповідальність за точність і зміст наведених фактів та дотримання академічної доброчесності.

© Науково-дослідний Центр Буковинознавства, 2023
© Автори, 2023

культурної спадщини. На виконання запитів Міністерства культури та інформаційної політики України підготовлено 8 ґрунтовних інформаційних довідок щодо актуальних питань охорони та збереження пам'яток культурної спадщини на території області.

Підготовлено розпорядження Чернівецької обласної державної адміністрації (обласної військової адміністрації) від 05.06.2023 № 424-р. «Про внесення змін до Переліку пам'яток архітектури місцевого значення Чернівецької області». Також підготовлено пакет документів для Чернівецького окружного адміністративного суду по справі щодо укладення / неукладення охоронного договору власником (користувачем) на пам'ятку архітектури місцевого значення – Миколаївська церква, 1902 р. за адресою с. Коритне Банилівської сільської ради Вижницького району. На виконання вимог Чернівецької, Вижницької та Дністровської окружних прокуратур підготовлено вісім ґрунтовних інформаційних відповідей з відповідповідними додатками.

На виконання запиту Департаменту регіонального розвитку Чернівецької обласної військової адміністрації підготовлено в електронному вигляді інформацію про 31 пам'ятку архітектури національного значення щодо коригування інтерактивної карти «Туристично привабливі об'єкти Чернівецької області».

Директор та наукові співробітники Центру взяли активну участь у підготовці та проведені трьох практичних семінарів на тему: «Охорона історико-культурної спадщини Буковини у сучасних умовах» у Чернівецькому, Вижницькому та Дністровському районах. В рамках відзначення Міжнародного дня пам'яток та визначних місць проведено «круглий стіл» на тему: «Збереження об'єктів культурної спадщини Буковини та інших культурних цінностей: аналіз, проблеми та шляхи їх врегулювання».

Богдан Рідуш *(Чернівці)*, ***Яна Поп'юк*** *(Чернівці)*,
Лариса Кулаковська *(Київ)*, ***Віталій Усик*** *(Київ)*,
Олеся Кононенко *(Київ)*, ***Олесь Рідуш*** *(Чернівці)*,
Ірина Єгорова *(Чернівці)*

Вовки, зайці і намисто з мушель – нові свідчення з пізнього палеоліту на Дністрі

Численні місцезнаходження обробленого палеолітичного кременю на березі Дністровського водосховища поблизу с. Ломачинці відомі давно і фіксувались рядом дослідників. З 1949 р. тут відомо два місцезнаходження Ломачинці I та II, віднесені О. Чернишем до верхнього палеоліту. Проте ці пам'ятки розташовані на схід від села і за описом більше відповідають

розташуванню стоянок поблизу Новодністровська. До того ж вони були розташовані на схилах II тераси, яка зараз затоплена водосховищем.

У 2001 р. Б. Рідушем, Л. Михайлиною та С. Пивоваровим на північний схід від села були відкриті місцезнаходження Вишнева-1 і Вишнева-2 (Рідуш 2002). У 2012 р. Палеолітична експедиція Археологічного музею Інституту археології НАН України відкрила у районі с. Ломачинці сім палеолітичних пунктів (Ломачинці 3-10). Практично в усіх випадках кам'яні артефакти та фауна були вимиті на поверхню з культурного шару, який в окремих місцях фіксується в стінках лесових розрізів (Ломачинці 3). На березі зібрана колекція кам'яних артефактів та фауністичні рештки. За визначенням Б. Рідуша кістки належать: мамонту (бивень) (*Mammuthus primigenius*), північному оленю (*Rangifer tarandus*), носорогу (*Coelodonta antiquitatis*), бізону (астрагали) (*Bison priscus*), коню (*Equus ferus cf. latipes*).

Археологічні матеріали всіх стоянок ідентичні, гомогенні та добре піддаються діагностиці. Йдеться про поздовжні та біпоздовжні нуклеуси, широкі довгі пластини, ударна площадка яких зазвичай має вентральний карниз. У типологічному наборі: різці (двогранні, на зламі, тронковані), скребки на пластинах, тронковані та ретушовані пластини, вістря. Варто зауважити, що серед останніх є екземпляр, подібний вістрям пушкарівського типу. Зустрічаються граветські вістря та пластинки з притупленою спинкою. Подібний набір є характерним для граветських індустрій Середнього Подністров'я. На пункті Ломачинці 8 знайдено молоткоподібне знаряддя із рогу північного оленя з наскрізним штучним отвором (Кулаковська, Усик 2012).

У 2021 р. під час моніторингового виїзду Дністровської палеолітичної експедиції Інституту археології НАН України на узбережжя водосховища, у розмиві берега біля пункту Вишнева-1 (с. Ломачинці) було зафіксовано археологічний шар, на глибині 1,2 м від поверхні ґрунту. Гіпсометрично стоянка розташована приблизно на 60 м вище рівня природного русла Дністра, що відповідає рівню 9-ї надзаплавної тераси за М. Векличем (1982).

Знахідки залягали на контакті світло-жовтого лесового горизонту та підошви ілювіального горизонту сучасного ґрунту (з того самого лесу). Шар містить численні крем'яні артефакти, кістки дрібних тварин та уламки кісток. Лес сильно карбонатний, на кістках багато карбонатів.

Археологічна колекція (нуклеуси, продукти розколювання, знаряддя праці) належать до граветського технокомплексу і

аналогічні таким з пунктів Ломачинці 3-10. Серед знарядь праці трапляються кінцеві скребки, ретушовані пластини, пластинки з притупленим краєм, листоподібне вістря. У цьому ж шарі виявлені кістки вовка (собаки?) (*Canis lupus*), в т.ч. одна часткова нижня щелепа та кістки передпліччя трьох особин. Проміри ліктьової кістки (*ulna*) виявили їхню подібність як до пізньоплейстоценових вовків, так і до пізньопалеолітичних собак. Там само знайдено нижню щелепу зайця (*Lepus europeus*). За 5 м лівіше, у підошві світлого лесу – радіус мамонта (залишилось на місці), а посередині – зі стіни стирчить фрагмент зуба молодого мамонта (*Mammuthus sp.*).

Окрім кісток тварин, на пляжі у перемитому стані знайдено декілька мушель міоценових молюсків типово баденських видів з пірифових відкладів (*Anadara turonica turonica* та *Glycymeris deshayesi*, визначення О. Аністратенко). Деякі з мушель були штучно просвердлені, а інші були вже прижиттєво (передсмертно) перфоровані хижими молюсками (*Natica millepunctata*) та іншими з родини *Naticidae*. Знахідка однієї з мушель з штучним отвором *in situ* в лесі свідчить про те, що мушлі походять з того самого культурного шару. Ще одна підвіска та декілька уламків неогенових мушель знайдено на стоянці Вишнева-3, що приблизно за 400 м на схід від Вишневої-1. Найближче джерело природного походження цих мушель найбільш вірогідно знаходиться за 25-30 км на схід, у Товтровому пасмі, але не виключене їх залягання й у якомусь відокремленому онкоїді поблизу. В усякому разі, на стоянку що оброблені, що необроблені мушлі були принесені штучно.

На стоянці Кормань 9, у шарі I знайдено підвіску з цілої мушлі (*Theodoxus fluviatilis?*) та три мініатюрні пронизки з мушель діаметром 3,0-4,0 мм (Kulakovska et al. 2021). Ще раніше мушлі третинних, тобто неогенових молюсків, згадуються у верхньопалеолітичних шарах (6-й, 8-й, 9-й), в т.ч. у вигляді підвісок (4-й, *Pectunculus* (=*Glycymeris*)) стоянки Молодова V (Черниш 1987). У шарі 7, на стоянці Кормань IV згадуються мушлі морських молюсків з крейди (?) (Черниш 1977). Хоча детального опису чи зображень цих знахідок ми не знайшли, все ж можна зробити висновок, що на граветських пам'ятках використання викопних мушель як прикрас було не поодиноким явищем.

З огляду на ряд цікавих знахідок на стоянках Вишнева-1, 2 і 3 та заразом і в околицях с. Ломачинці цей район потребує проведення подальших польових досліджень. Разом з тим, постійне розмивання лесово-ґрунтової товщі, яка вміщає археологічні шари щороку руйнується хвилеприбійною діяльністю Дністровського водосховища і значна площа цих стоянок вже втрачена.